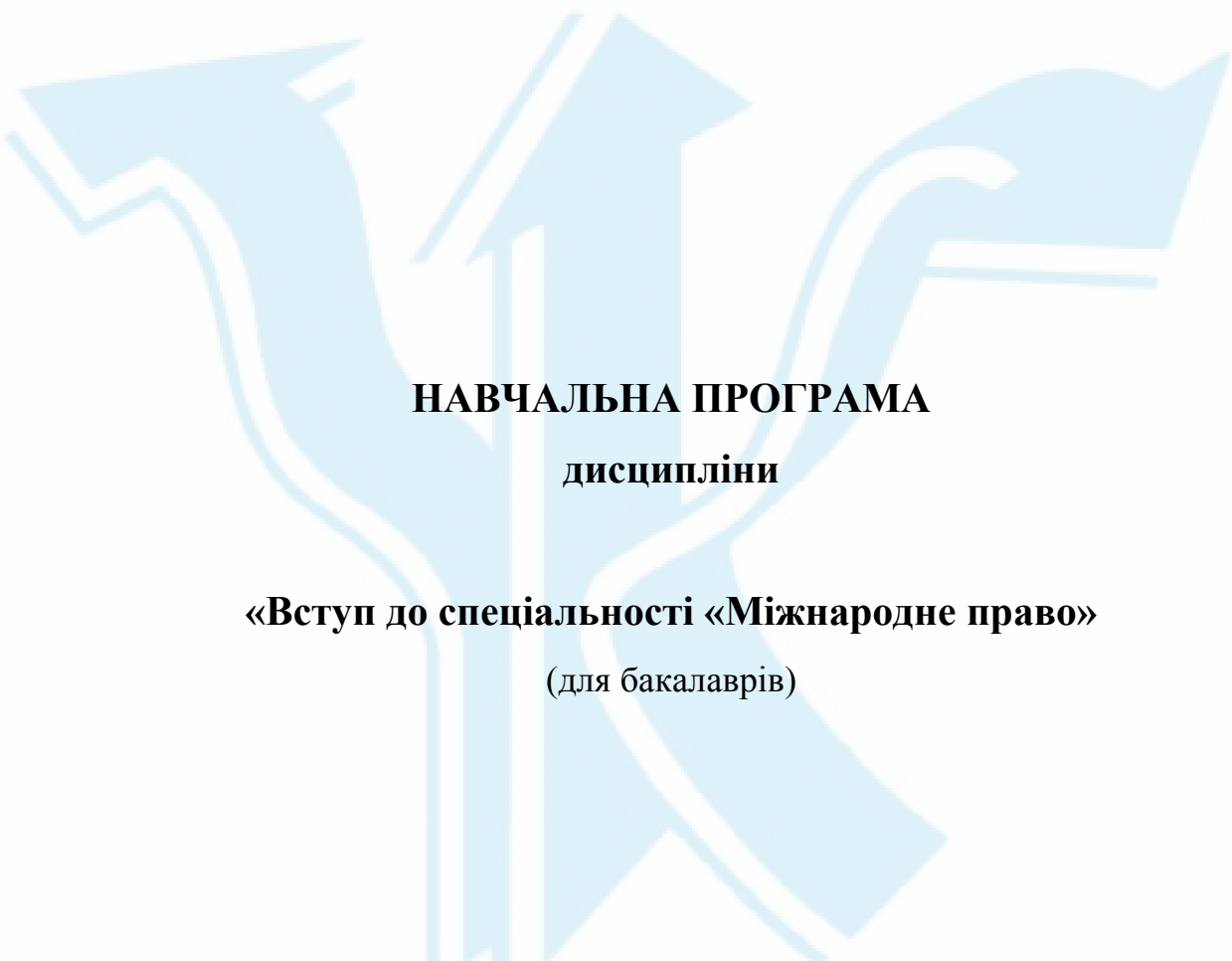

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

«Вступ до спеціальності «Міжнародне право»
(для бакалаврів)

МАУП

Київ 2016

Підготовлено професором кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Мацко А.С.

Затверджено на кафедрі міжнародного права та порівняльного правознавства (протокол № 8 від 24.04. 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол №4/1 від 29.04.2016 р.)

Мацко А.С. Навчальна програма дисципліни «Вступ до спеціальності «Міжнародне право». — К.: МАУП, 2016.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни «Вступ до спеціальності «Міжнародне право», теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Вступ до спеціальності «Міжнародне право» є однією з нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної підготовки бакалаврів з міжнародного права, що вивчає систему міжнародного права його співвідношення з іншими галузями права та історичний розвиток як і розвиток в сучасних умовах визначення основних галузей.

Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності «Міжнародне право» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» галузі знань міжнародні відносини, з *напрямку підготовки міжнародне право.*

Дана дисципліна нормативна і викладається у I семестрі 1 курсу в обсязі 90 год., зокрема: *лекції – 24 год., семінарські заняття – 12 год., а решта 66 год. передбачено самостійно-практична робота студента.* У курсі передбачений 3 *змістовних модулі та 1 модульна контрольна робота.* Завершується дисципліна – іспитом.

Мета дисципліни – формування у студентів достатньої бази основ теоретичних знань про міжнародне право, його сутність, особливості.

Завдання – опанування студентами за допомогою різних форм і методів (лекції, семінари, реферати, дискусії, конференції, самостійна робота та ін.) програмного матеріалу, засвоєння базових знань у сфері міжнародного права. Засвоєння предмету дозволить студентів самостійно оцінювати, аналізувати стан розвитку галузі міжнародного права, його сутності, накових шкіл та тенденцій сучасності участі суб'єктів щодо реформ міжнародного права та прогнозувати подальший шлях та його використання для підтримання загальносвітового правопорядку.

**Тематичний план дисципліни
«Вступ до спеціальності «Міжнародне право»**

№	Назва змістового модуля і теми
Змістовий модуль 1. Міжнародне права в нормативній системі	
1.	Міжнародні правовідносини
2.	Поняття та особливості сучасного міжнародного права
3.	Історія становлення і розвитку міжнародного права
4.	Становлення і розвиток науки міжнародного права
Змістовий модуль 2. Правова природа міжнародного права	
5.	Система і структура сучасного міжнародного права
6.	Взаємодія міжнародного права з іншими системами управління сучасними міжнародними відносинами
7.	Інститут міжнародної правосуб'єктності та правове становище фізичних і юридичних осіб у міжнародному праві
8.	Міжнародний правотворчий процес
9.	Принципи та норми міжнародного права
Змістовий модуль 3. Міжнародний правопорядок та реалізація норм міжнародного права	
10.	Міжнародний правопорядок
11.	Механізм реалізації міжнародного права
12.	Міжнародні правопорушення та відповідальність, санкції
13.	Україна – суверенний, рівноправний, самостійний учасник міжнародних відносин.
14.	Міжнародне право на початку XXI століття
Разом годин: 90	

Зміст дисципліни

«ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Змістовий модуль 1. Міжнародне права в нормативній системі

Тема 1. Міжнародні правовідносини

Поняття міжнародних правовідносин. Міжнародні правовідносини в механізмі міжнародно-правового регулювання. Матеріальна основа міжнародних правовідносин. Юридична основа міжнародних правовідносин. 2 Суб'єкти міжнародних правовідносин. Співвідношення понять "суб'єкт міжнародного права" і "суб'єкт міжнародних правовідносин". Передумови участі в міжнародних правовідносинах. Держава в системі міжнародних правовідносин. Міжнародні організації як учасники міжнародних правовідносин. Особливості участі в міжнародних правовідносинах фізичних і юридичних осіб. Структура міжнародних правовідносин. Суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок у міжнародних правовідносинах. Зв'язок прав і обов'язків у міжнародних правовідносинах. Співвідношення реальної поведінки учасників міжнародних правовідносин з їх правами та обов'язками. Види міжнародних правовідносин і засади їх правомірності. Об'єкт міжнародних правовідносин. Поняття й особливості об'єкта міжнародних правовідносин. Динаміка виникнення, зміни і припинення міжнародних правовідносин. Механізм приведення поведінки учасників міжнародних правовідносин відповідно до їх прав і обов'язків у процесі розвитку правовідносин. Проблема трансформації суб'єктивних прав і суб'єктивних обов'язків міжнародних правовідносин у права та обов'язки суб'єктів внутрішньодержавного права. Динаміка взаємодії міжнародних і національних правовідносин.

Література: [11-15, 19-20]

Тема 2. Поняття та особливості сучасного міжнародного права

Походження терміна "міжнародне право". Визначення поняття "міжнародне публічне право". Шляхи пізнання сутності міжнародного права. Досягнення вчених зарубіжних країн щодо природи міжнародного права. Вітчизняні вчені про сутність міжнародного права. Головне призначення міжнародного права. Міжнародне право та міжнародні відносини. Міжнародне право в міжнародній нормативній системі. Об'єктивна необхідність існування міжнародного права. Вплив науково-технічного і соціального прогресу на міжнародне право. Глобальні проблеми сучасності і міжнародне право. Проблема забезпечення миру і безпеки. Інтернаціоналізація і зростання взаємозв'язку держав світу. 4. Зовнішні фактори впливу на міжнародне право. Економічні відносини та міжнародне право. Взаємодія зовнішньої політики і міжнародного права. Ідеологія і міжнародне право. Вплив соціально-психологічних факторів на міжнародно-правову свідомість. Навколишнє середовище, демографічні, біологічні та інші фактори впливу на міжнародне право. Характерні риси міжнародного права. Міжнародне право – особлива правова система. Структура міжнародного права. Функції міжнародного права. Метод міжнародно-правового регулювання. Об'єкт і предмет міжнародного права. Поняття "суб'єкт міжнародного права". Вітчизняна і зарубіжна юридична наука про суб'єктів міжнародного права. Визнання суб'єктів міжнародного права та їхніх органів. Декларативна і конститутивна теорія визнання. Визнання *de jure*, *de facto* й *ad hoc*. Юридичні наслідки визнання. правонаступництво суб'єктів міжнародного права. Віденські конвенції 1978 і 1983 рр. про правонаступництво держав. Особливості міжнародного правотворчого процесу. Джерела міжнародного права. Кодифікація міжнародного права та II

види. Збірки угод, документів і матеріалів з питань міжнародного права. Головні видання з міжнародного права.

Література: [19-24]

Тема 3. Історія становлення і розвитку міжнародного права

Сучасні теорії виникнення міжнародного права. Концепція *ubi societas ibi jus*. Концепція першості міжнародно-правових джерел. Теорія першочергового виникнення національного права. Періодизація історії міжнародного права. Міжнародні події як критерій періодизації міжнародного права. Історичні типи міжнародного права. Марксистсько-ленінська типологізація і періодизація міжнародного права. Сучасна юридична наука про періодизацію історії міжнародного права. Міжнародне право в міждержавних стосунках стародавнього світу. Особливості міжнародних відносин і міжнародного права держав Дворіччя і Єгипту. Міжнародне право стародавніх індійської та китайської держав. Головні інститути міжнародного права Стародавніх Греції і Риму. Римське право та *jus gentium*. Становлення міжнародного права у середньовіччі. Міжнародно-правова діяльність центрів міжнародного життя на території України. Особливості міжнародно-правового регулювання відносин західноєвропейських держав. Міжнародне право країн Арабського Сходу. Питання становлення і розвитку міжнародного права на Африканському, Латиноамериканському та інших континентах. Міжнародне право в перехідний період від середньовіччя до нового часу. Вестфальський мир 1648 р. Основні інститути міжнародного права періоду абсолютизму. Міжнародно-договірна і дипломатична діяльність козацької держави. Міжнародна політика Б.Хмельницького і його спадкоємців. Гадяцька та інші угоди. Договори з Москвою. Зовнішня політика і міжнародні угоди Гетьманщини. Міжнародно-правова і дипломатична діяльність Запорізької Січі. Вплив Великої французької та інших буржуазних революцій на розвиток між-

народного права. "Європейське міжнародне право цивілізованих народів". Віденський конгрес 1815 р. Паризький конгрес 1856 р. Берлінський конгрес 1878 р., Берлінська конференція 1884 – 1885 рр. Гаазькі конференції миру 1899 і 1907 рр. Міжнародне право як засіб закріплення поділу світу і колоніальних загарбань. Колонії, протекторати, сфери впливу. Друга світова війна і міжнародне право. Вашингтонська декларація 1942 р. Московська, Тегеранська (1943 р.), Ялтинська і Берлінська (1945 р.) конференції та їх рішення. Нюрнберзький і Токійський трибунали. Конференція Об'єднаних Націй у Сан-Франциско. Потсдамська конференція та її значення для розвитку міжнародного права. 10. Утворення Організації Об'єднаних Націй. Статут ООН. Мирні договори 1947 р. Мирне врегулювання з Німеччиною та Японією. 11. Створення НАТО, СЕАТО, СЕНТО та їхній вплив на вирішення питань колективної безпеки. Система органів співробітництва країн Східної Європи. Рада Економічної Взаємодопомоги.

Література: [9, 24-30]

Тема 4. Становлення і розвиток науки міжнародного права

Наука міжнародного права та її роль у розвитку і функціонуванні міжнародного права. Міжнародно-правові погляди вчених у стародавні часи. Природно-правові погляди стародавнього світу на міжнародне право. Ветхий Завіт про міжнародні стосунки. Книга Маккавеї про союзні угоди, закони і звичаї війни. Артхашастра і Махабхарата про правила міждержавних стосунків, посольське право, зовнішню політику держави. Міжнародно-правові ідеї Конфуція, Лао-Цзи. Міжнародно-правові погляди давньогрецьких мислителів (Гомер, Ксенофонт, Сократ, Платон, Аристотель та ін.) і давньоримських авторів (Т.Лівій, Цицерон, Помпоній, Ульпіан, М.Аврелій та ін.). Становлення міжнародно-правової проблематики як самостійної галузі знань. Релігійне і канонічне тлумачення

норм міжнародного права. Блаженний Августин, Граціан, Фома Аквінський. Глоссатори і постглоссатори. Ф. Аккурсій, Бартол, Балд. Світський напрям розвитку міжнародно-правових знань. "Монархія" А. Данте. "Діалог між читачем і учнем" В. Оккама. П. Дюбуа, К. Пізанська, І. Подебрад, М. Падуанський, Н. Макіавеллі. Міжнародно-правові погляди Ф. Вітторія, Б. Айали, А. Джентілі, Ф. Суареса, Д. Сото. Наука міжнародного права в працях Г. Греція. Позитивно-правовий, природно-правовий і гроціанський напрями науки міжнародного права. Міжнародно-правове вчення Т. Гоббса, Б. Спінози, С. Пуффендорфа, Х. Томазія, Х. Вольфа, Е. Ваттеля, К. Бейнкерсгука, І. Мозера, Р. Зьоча, Г. Мартенса. Розвиток науки міжнародного права І. Кантом, Г. Гегелем, І. Бентамом, Р. Філлімором, Ф. Цорном, А. Цорном, Є. Кауффманом, Ф. Лістом, Л. Оппенгеймом, М. Коркуновим, Ф. Мартенсом, Л. Кемеровським. Сучасні напрями науки міжнародного права. "Відроджене" природно-правове вчення про міжнародне право. Позитивістський напрям у науці міжнародного права. Нормативізм. Солідарістське вчення про міжнародне право. Скандинавський і американський реалізм. Соціологічний напрям в науці міжнародного права. Марксистсько-ленінська наука міжнародного права. Історична школа міжнародного права. Радянська наука міжнародного права. Методологія науки міжнародного права. Сучасна система науки міжнародного права. Актуальні проблеми теорії і практики міжнародного права.

Література: [9, 15-22]

МАУП

Змістовий модуль 2. Правова природа міжнародного права

Тема 5. Система і структура сучасного міжнародного права

Поняття системи міжнародного права. Обґрунтування побудови системи міжнародного права. Проблеми становлення загальновизнаної системи міжнародного права. Закономірності розвитку системи міжнародного права. Внутрішньосистемна організація міжнародного права. Генетичні, функціональні і структурні зв'язки елементів і компонентів системи міжнародного права. Система міжнародного права і система міжнародних відносин. Питання функціонування сучасних регіональних підсистем системи міжнародного права. Загальна характеристика структури міжнародного права. Головні компоненти структури міжнародного права. Співвідношення структури і системи міжнародного права. Поняття галузі міжнародного права та її структура. Системостворюючі фактори в галузі міжнародного права. Різновиди галузей міжнародного права. Поняття і структура інституту міжнародного права. Класифікація інститутів сучасного міжнародного права: загальносистемні, внутрішньогалузеві, комплексні, суміжні тощо. Нормативні розпорядження та їх різновиди. Структура міжнародного нормативно-правового розпорядження. Система міжнародного права, система науки міжнародного права і система навчальних курсів міжнародного права. Система викладання сучасного міжнародного права.

Література: [11, 14, 28-29]

Тема 6. Взаємодія міжнародного права з іншими системами управління сучасними міжнародними відносинами

Взаємозв'язок міжнародного і внутрішньодержавного права. Сучасні теорії про співвідношення міжнародного і національного права. Загальне і особливе в

національному і міжнародному праві. Походження права і становлення зв'язків між правом внутрішньодержавним і міжнародним. Відносини між національним і міжнародним правом у рабовласницький, феодальний і буржуазний періоди історії. Зв'язок між національною і міжнародною правотворчістю. Структурно-функціональні зв'язки норм міжнародного і внутрішньодержавного права. Зв'язки внутрішньодержавних і міжнародних правовідносин. Взаємодія національного і міжнародно-правового механізмів правового регулювання на стадії реалізації прав і обов'язків.

Поняття і суть узгодження норм двох систем права. Узгодження міжнародного і внутрішньодержавного права на стадії правотворчості і на стадії реалізації норм права. Обов'язок держави узгоджувати розпорядження внутрішньодержавного права з розпорядженням міжнародного права. Міжнародне право про співвідношення його норм із нормами внутрішньодержавного права. Право держави визначати в межах своєї юрисдикції засоби здійснення норм міжнародного права. Неприпустимість посилення держави на своє національне законодавство з метою виправдання недотримання норм міжнародного права. Вплив рішень міжнародних організацій на національне право. Акти спеціалізованих установ ООН. Роль внутрішньодержавного права у функціонуванні міжнародного права. Обов'язок держави забезпечити дотримання норм міжнародного права. Засоби забезпечення міжнародного права за допомогою актів національного права. Трансформація, відсилка, інкорпорація, легітимація, адаптація, рецепція, уніфікація, паралельна правотворчість, створення спеціального правового режиму тощо.

Література: [12-13, 19, 28]

Тема 7. Інститут міжнародної правосуб'єктності та правове становище фізичних і юридичних осіб у міжнародному праві

Поняття міжнародної правосуб'єктності. Виникнення суб'єктів міжнародного права. Розвиток сучасного міжнародного права і тенденції розвитку інституту міжнародної правосуб'єктності. Структура інституту міжнародної правосуб'єктності. Комплекс норм, які визначають правовий статус учасника міжнародних правовідносин. Передумови і функції міжнародної правосуб'єктності. Види міжнародної правосуб'єктності і класифікація суб'єктів міжнародного права.

Особливості міжнародної правосуб'єктності держави. Основні права та обов'язки держави в системі міжнародно-правового регулювання. Міжнародна правосуб'єктність складних держав. Постійно нейтральні держави і їхня міжнародна правосуб'єктність. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень. Сучасні концепції про становище фізичної особи в міжнародному праві. Статус особи і міжнародна правосуб'єктність. Взаємодія міжнародного і внутрішньодержавного права в розвитку статусу індивідів. Статус індивідів у міжнародних організаціях. Право петицій. Доступ індивідів до міжнародних судових установ і міжурядових організацій і закладів. Поняття та історія боротьби за права людини. Буржуазні революції та декларації прав людини і громадянина. Права людини у традиціях українського народу. Міжнародний білль про права людини. Соціальна основа прав людини. Розвиток природничих наук та техніки і права людини. Громадянське суспільство і права людини. Мир і право на життя. Розвиток і навколишнє середовище. Законодавство України про права людини. Громадянські і політичні права. Економічні, соціальні та культурні права людини. Поняття і значення громадянства для правового становища індивіда в міжнародних відносинах. Вплив міжнародного права на процес регулювання громадянства. Засоби набування громадянства. Подвійне громадянство і правові

засоби його позбавлення. Втрата громадянства та проблема апатридів. Регламентация громадянства в законодавстві України. Закони України "Про громадянство" 1991 р. (в редакції 1997 р.), "Про правовий статус іноземців" 1994 р., "Про біженців" 1993 р. Правове становище іноземних громадян. Історія законодавства України про іноземців. Правовий статус іноземців в Україні. В'їзд, перебування і виїзд іноземців з України. Трудові, майнові та особисті немайнові права іноземців в Україні. Навчання іноземців в Україні. Шлюбні та сімейні права іноземців. Захист прав іноземців. Відповідальність іноземців за правопорушення. Нотаріат та іноземні громадяни в Україні. Міжнародне право про правові режими іноземців. Право притулку: поняття й історія. Юридичні основи права притулку. Основні риси інституту притулку. Обмеження на надання притулку. Територіальний і дипломатичний притулки. Декларація про територіальний притулок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1967 р. 6. Правовий статус біженців і переміщених осіб. Статус національних меншин, етнічних груп і корінного населення. Декларація прав національностей України. Правове становище іноземних збройних сил. Міжнародні угоди про статус збройних сил. Правовий статус іноземних юридичних осіб. Спільні і змішані підприємства. Поняття і види іноземних юридичних осіб. Підпорядкованість національним правопорядком. Порядок захисту прав та інтересів іноземних юридичних осіб. Національні засоби і дипломатичний захист. Багатонаціональні корпорації і транснаціональні компанії. "Квазіміжнародні угоди" і міжнародні договори про діяльність юридичних осіб.

Література: [14-26]

Тема 8. Міжнародний правотворчий процес

Методологічні основи міжнародної правотворчості. Сутність міжнародного правотворчого процесу. Міжнародна договірна ініціатива і форми її здійснення. Суб'єкти права договірної ініціативи. Принципи міжнародного правотворчого процесу. Стадія вироблення міжнародного правила поведінки суб'єктів. Засоби створення норм міжнародного права. Особливості створення міжнародно-правових звичаїв. Правотворчий процес у межах міжнародних організацій. Юридичні особливості правотворчої діяльності міжнародних організацій. Стадії правотворчого процесу в межах міжнародних організацій. Допоміжні функції міжнародних організацій у правотворчості. Повноваження спеціальних правотворчих органів. Створення норм, обов'язкових для держав-членів. Внутрішньо-організаційна правотворча діяльність міжнародних організацій. Участь міжнародних судових установ у формуванні норм міжнародного права. Визнання норми юридичне обов'язковою як стадія міжнародного правотворчого процесу. Міжнародний правотворчий процес і питання надання нормам міжнародного права юридична обов'язкової сили у внутрішньодержавній сфері.

Література: [25-32]

Тема 9. Принципи та норми міжнародного права

Поняття принципів міжнародного права. Система принципів сучасного міжнародного права. Принцип як імперативний регулятор міжнародних відносин. Принцип як закономірність побудови системи міжнародного права. Принципи міжнародної правотворчості та правозастосування. Принципи-ідеї. Загальні принципи права та міжнародне право.

Загальні принципи внутрішньодержавного права і принципи міжнародного права. Характерні особливості та функції загальних принципів права. Міжнарод-

дна судова практика про загальні принципи права. Принципи сучасного міжнародного права: поняття та історична обумовленість. Головні принципи – ядро системи міжнародного права, його вища юридична і морально-політична сила. Класифікація принципів міжнародного права. Взаємозв'язок і взаємодія принципів. Структура принципу міжнародного права. Кодифікація принципів: Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. Заключний акт Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. 4. Поняття і характеристика норм міжнародного права. Класифікація норм міжнародного права. Ієрархія норм у міжнародному праві. Імперативні і диспозитивні норми. Норми юридичні і фактичні. Структура норм міжнародного права. Міжнародно-правові звичаєві та договірні норми. Норми рішень міжнародних організацій.

Література: [11-26]

Змістовий модуль 3. Міжнародний правопорядок та реалізація норм міжнародного права

Тема 10. Міжнародний правопорядок

Поняття та характерні особливості міжнародного правопорядку. Світопорядок, міжнародний порядок, універсальний (глобальний) міжнародний порядок, міжнародний правопорядок. Соціально-економічні та спеціальні юридичні передумови сучасного міжнародного правопорядку.

Співвідношення міжнародного права і міжнародного правопорядку. Норми міжнародного права і міжнародний правопорядок. Учасники міжнародного правопорядку. Міжнародні правовідносини і міжнародний правопорядок. Матеріа-

льний і юридичний зміст міжнародного правопорядку. Форми прояву міжнародного правопорядку: внутрішня та зовнішня дія міжнародного правопорядку. Міжнародний правопорядок як система. Структура міжнародного правопорядку. Вимоги до учасників міжнародного правопорядку. Особливості статусу учасників міжнародного правопорядку. Впорядкованість міжнародного правопорядку. Функції міжнародного правопорядку. Принципи міжнародного правопорядку. Тенденції розвитку міжнародного правопорядку. Концепції трансформації міжнародного правопорядку.

Література: [28-35]

Тема 11. Механізм реалізації міжнародного права

Поняття механізму реалізації міжнародного права. Механізм реалізації норм міжнародного права в системі міжнародно-правового регулювання. Дозвіл, заборона і зобов'язання і особливості їх реалізації в міжнародно-правовій сфері. Співвідношення і особливості реалізації норм дозвільного, заборонного і зобов'язального характеру. Міжнародно-правові гарантії реалізації норм міжнародного права. Міжнародна правосвідомість. Міжнародний інституційний механізм реалізації норм міжнародного права. Юридичні факти в механізмі реалізації норм міжнародного права. Стадії і способи реалізації. Міжнародний контроль в механізмі реалізації норм міжнародного права. Особливості міжнародного тлумачення норм міжнародного права. Офіційне і неофіційне тлумачення. Головні засоби тлумачення. Поширювальне і обмежувальне тлумачення. Національний механізм реалізації норм міжнародного права. Національно-правові гарантії реалізації норм міжнародного права. Національний інституційний механізм реалізації норм міжнародного права. Національний правовий механізм реалізації норм міжнародного права. Національний контроль за належною реалізацією норм міжнародного права. Проблема співвідношення національно-

правового тлумачення і необхідного з'ясування змісту норми міжнародного права. Граматичне і логічне тлумачення, систематичне й історико-політичне тлумачення.

Література: [11-13, 14, 28]

Тема 12. Міжнародні правопорушення та відповідальність, санкції

Поняття міжнародного правопорушення. Види міжнародних правопорушень.

Злочини колоніалізму, расизму. Нові форми рабства. Екоцид. Наслідки недружнього акту, зловживання правом, квазіміжнародного правопорушення. Склад міжнародного правопорушення. Об'єктивні елементи міжнародного правопорушення. Суб'єкти міжнародних правопорушень. Протиправні дії чи утримання від дій законодавчих, виконавчих і судових органів держави. Дії органів держави за межами їх компетенції. Протиправні дії міжнародних організацій. Шкода від протиправних дій чи утримання від дій. Причинно-наслідковий зв'язок між протиправною дією чи утриманням від дії і шкодою. Вина як суб'єктивний елемент міжнародного правопорушення. Поняття і юридична природа міжнародно-правової відповідальності. Передумови міжнародно-правової відповідальності, її принципи та цілі. Місце інституту відповідальності в системі сучасного міжнародного права. Кодифікація норм відповідальності в Комісії міжнародного права ООН. Науково-технічний прогрес і проблема міжнародно-правової відповідальності. Міжнародно-правова відповідальність – вид юридичної відповідальності. Міжнародно-правові погляди на типи відповідальності в міжнародному праві. Зміст міжнародно-правової відповідальності. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Держава – головний суб'єкт міжнародно-правової відповідальності. Особливості міжнародно-правової відповідально-

сті міжнародної організації. Спеціальний характер міжнародно-правової відповідальності інших суб'єктів. Підстави міжнародно-правової відповідальності. Юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Міжнародний договір, міжнародний звичай, рішення міжнародних організацій та міжнародних судових установ і односторонні міжнародно-правові акти як юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Загальні принципи міжнародно-правової відповідальності. Цілі й функції міжнародно-правової відповідальності. Об'єкт міжнародно-правової відповідальності. Матеріальна та нематеріальна відповідальність. Форма міжнародно-правової відповідальності. Ресторація, сатисфакція, реституція, репарація. Залежність обсягу і виду відповідальності від характеру і наслідків правопорушення. Обставини, що виключають міжнародно-правову відповідальність. Міжнародна кримінальна відповідальність. Нюрнберзький і Токійський міжнародні воєнні трибунали. Характерні особливості міжнародно-правових санкцій. Співвідношення міжнародно-правової відповідальності та міжнародно-правових санкцій.

2. Сучасна система міжнародно-правових санкцій. Міжнародно-правові концепції міжнародних санкцій. 3. Санкції, які здійснюються державами в порядку самопомоги. Реторсії, репресалії, ембарго, бойкот, невизнання, розрив дипломатичних і консульських відносин. Самооборона (необхідна оборона, самооборона від агресії). 4. Санкції, які здійснюються державами з допомогою міжнародних організацій. Призупинення прав і привілеїв, що впливають з членства в міжнародній організації (позбавлення права голосу, на представництво, на одержання допомоги і обслуговування, відмова в членстві, виключення з міжнародного спілкування). Форми і засоби виключення правопорушника з міжнародного спілкування (розрив економічних відносин, припинення політичного і воєнного співробітництва, транспортного, телеграфного, телефонного, телетайпного і т.п. зв'язку, невизнання, відмова від дипломатичного і консуль-

ського представництва тощо). Колективні збройні заходи. Механізм застосування міжнародно-правових санкцій. Умови правомірного застосування санкцій.

Література: [15, 20-28]

Тема 13. Україна – суверенний, рівноправний, самостійний учасник міжнародних відносин.

Становлення державності на території України і розвиток міжнародних відносин. Правова основа стосунків між українськими князівствами. Становлення Київської держави. Зовнішньополітичні повноваження князя і віче. Зовнішні зносини Київської держави. Міжнародна діяльність Київської держави періоду князя Ігоря. Війни з уличами та древлянами. Регентство Ольги. Военно-дипломатична діяльність княгині Ольги. Розширення впливу Київської держави періоду Святослава. Похід Святослава на Оку і Волгу. Допомога Святослава Візантії у війні з сицилійськими арабами. Інститути міжнародного права періоду Святослава. Міжнародно-правовий статус державної території. Кордони Київської держави. Міжнародні договори та їхня класифікація. Міжнародні звичаї. Статус іноземців. Зміст нейтралітету. Договір Святослава з в'ятичами (964 р.) і його особливості. Особливості міжнародно-правового регулювання відносин Київської держави з ясами і касогами. Закони і звичаї війни. Умови для правомірного початку воєнних дій. Місія Калокіра. Договір Київської держави з Візантією 971 р. і процедура його укладення. Об'єкт договору. Політика протекторату і правові форми її закріплення. Суб'єкти права міжнародних договорів періоду Святослава. Практика укладення союзних договорів. Нейтралітет. Практика укладення таємних договорів. Роль релігії у регулюванні міждержавних відносин. Норми міжнародного морського права. Статус комбатантів і некомбатантів

у період війни. Угоди Київської держави з кримськими васалами Візантії (966 р.), Візантією (967 р.), Болгарією (967 р.), печенігами (968 р.) і т.п. Київська Русь часів Володимира Великого. Питання територіального верховенства до князювання Володимира. Занепад Київської держави. Нові політичні центри на сході Європи та їх ставлення до Києва. Галицько-Волинська держава та її міжнародні відносини з кінця XIII ст. Знищення залишків політичної незалежності українських земель. Боротьба українців за рівноправність у Литовській державі. Політичне становище східних, центральних і західних українських земель. Заснування Запорізької Січі. Дипломатичні відносини держави Б.Хмельницького. Національне відродження України. Розвиток науки міжнародного права в Україні, кінець XVIII – початок XX ст. Війна і революція. Створення Центральної Ради. Зовнішня політика України. Відносини між радянськими республіками і Україна. Міжнародно-договірні відносини УРСР і РРФСР. Питання закріплення суверенітету Радянської України. Міжнародно-правова суб'єктність України. Міжнародно-правовий статус України в період 1923– 1944рр. Проблеми здійснення права зовнішніх зносин. Згорання процесу розвитку української державності. Конституційні й законодавчі зміни 1944 р. та їхній формально-юридичний характер. Міжнародно-правова діяльність України після другої світової війни. Міжнародна правотворча діяльність УРСР. Місце та роль УРСР в універсальній і регіональній системах безпеки. Міжнародно-правові аспекти здійснення державного суверенітету України на сучасному етапі. Проголошення Верховною Радою України 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет і 24 серпня 1991 р. Акта про незалежність України. Визнання України як незалежної суверенної держави. Зовнішньополітична концепція та дипломатична діяльність України. Міжнародна договірна діяльність України. Участь України в міжнародному інституційному механізмі. Сучасні універсальна й регіональні системи безпеки і участь України в їхньому становленні та розвитку.

Література: [1-4, 9, 28, 35]

Тема 14. Міжнародне право на початку XXI століття

Проблеми реформування міжнародного інституційного механізму і трансформації сучасного міжнародного права. Забезпечення примату міжнародного права в політиці. Суверенітет на сучасному етапі. Питання розвитку інституту міжнародної правосуб'єктності.

Декларація третього тисячоліття та її роль у розвитку міжнародного права. Реформа ООН та її значення для нового правопорядку у міжнародних правовідносинах та розвитку права на сучасному етапі становлення людства. Міжнародні ініціативи України. Діяльність України по входженню до європейського правового простору. Досягнення в становленні нового міжнародного економічного порядку. Правові проблеми становлення нового інформаційного порядку. Глобальні проблеми на рубежі XX і XXI ст. Правові питання екологічної безпеки.

Міжнародна гуманітарна революція і міжнародне право. Міжнародна Хартія прав людини і внутрішня компетенція держав. Проблеми підвищення ефективності сучасного міжнародного права. Нові риси сучасного міжнародного права. Розширення сфери дії сучасного міжнародного права. Прогнозування розвитку міжнародного права.

Література: [11-26, 33-34]

Теми контрольних робіт

1. Поняття системи міжнародного права.
2. Закономірності розвитку системи міжнародного права.

3. Система міжнародного права і система міжнародних відносин.
4. Питання функціонування сучасних регіональних підсистем системи міжнародного права.
5. Загальна характеристика структури міжнародного права.
6. Поняття галузі міжнародного права та її структура.
7. Різновиди галузей міжнародного права.
8. Взаємозв'язок міжнародного і внутрішньодержавного права.
9. Сучасні теорії про співвідношення міжнародного і національного права.
10. Загальне і особливе в національному і міжнародному праві.
11. Походження права і становлення зв'язків між правом внутрішньодержавним і міжнародним.
12. Зв'язок між національною і міжнародною правотворчістю.
13. Структурно-функціональні зв'язки норм міжнародного і внутрішньодержавного права. Зв'язки внутрішньодержавних і міжнародних правовідносин.
14. Взаємодія національного і міжнародно-правового механізмів правового регулювання на стадії реалізації прав і обов'язків.
15. Методологічні основи міжнародної правотворчості.
16. Сутність міжнародного правотворчого процесу.
17. Міжнародна договірна ініціатива і форми її здійснення.
18. Суб'єкти права договірної ініціативи.
19. Принципи міжнародного правотворчого процесу.
20. Особливості створення міжнародно-правових звичаїв.
21. Правотворчий процес у межах міжнародних організацій.
22. Юридичні особливості правотворчої діяльності міжнародних організацій.

23. Стадії правотворчого процесу в межах міжнародних організацій.
24. Допоміжні функції міжнародних організацій у правотворчості.
25. Повноваження спеціальних правотворчих органів
26. Участь міжнародних судових установ у формуванні норм міжнародного права.
27. Загальні принципи права та міжнародне право.
28. Класифікація загальних принципів права:
29. Класифікація принципів міжнародного права
30. Взаємозв'язок і взаємодія принципів міжнародного права.

Питання для самоконтролю

1. Поняття міжнародних правовідносин.
2. Міжнародні правовідносини в механізмі міжнародно-правового регулювання.
3. Матеріальна основа міжнародних правовідносин.
4. Юридична основа міжнародних правовідносин.
5. Суб'єкти міжнародних правовідносин.
6. Співвідношення понять "суб'єкт міжнародного права" і "суб'єкт міжнародних правовідносин".
7. Передумови участі в міжнародних правовідносинах.
8. Держава в системі міжнародних правовідносин.
9. Міжнародні організації як учасники міжнародних правовідносин.
10. Особливості участі в міжнародних правовідносинах фізичних і юридичних осіб.
11. Структура міжнародних правовідносин.

12. Суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок у міжнародних правовідносинах.
13. Зв'язок прав і обов'язків у міжнародних правовідносинах.
14. Співвідношення реальної поведінки учасників міжнародних правовідносин з їх правами та обов'язками. Види міжнародних правовідносин і за-
сади їх правомірності.
15. Об'єкт міжнародних правовідносин.
16. Поняття й особливості об'єкта міжнародних правовідносин.
17. Динаміка виникнення, зміни і припинення міжнародних правовідносин.
18. Механізм приведення поведінки учасників міжнародних правовідносин
відповідно до їх прав і обов'язків у процесі розвитку правовідносин.
19. Походження терміна "міжнародне право".
20. Визначення поняття "міжнародне публічне право".
21. Шляхи пізнання сутності міжнародного права.
22. Досягнення вчених зарубіжних країн щодо природи міжнародного пра-
ва.
23. Вітчизняні вчені про сутність міжнародного права.
24. Головне призначення міжнародного права.
25. Міжнародне право та міжнародні відносини.
26. Міжнародне право в міжнародній нормативній системі.
27. Об'єктивна необхідність існування міжнародного права.
28. Вплив науково-технічного і соціального прогресу на міжнародне право.
29. Глобальні проблеми сучасності і міжнародне право.
30. Проблема забезпечення миру і безпеки.
31. Інтернаціоналізація і зростання взаємозв'язку держав світу.
32. Зовнішні фактори впливу на міжнародне право.
33. Економічні відносини та міжнародне право.

34. Взаємодія зовнішньої політики і міжнародного права.
35. Ідеологія і міжнародне право.
36. Вплив соціально-психологічних факторів на міжнародно-правову свідомість
37. Навколишнє середовище, демографічні, біологічні та інші фактори впливу на міжнародне право.
38. Характерні риси міжнародного права.
39. Міжнародне право – особлива правова система.
40. Структура міжнародного права.
41. Функції міжнародного права.
42. Метод міжнародно-правового регулювання.
43. Об'єкт і предмет міжнародного права.
44. Поняття "суб'єкт міжнародного права".
45. Вітчизняна і зарубіжна юридична наука про суб'єктів міжнародного права.
46. Визнання суб'єктів міжнародного права та їхніх органів.
47. Декларативна і конститутивна теорія визнання.
48. Визнання *de jure*, *de facto* й *ad hoc*.
49. Юридичні наслідки визнання. правонаступництво суб'єктів міжнародного права.
50. Віденські конвенції 1978 і 1983 рр. про правонаступництво держав.
51. Особливості міжнародного правотворчого процесу.
52. Джерела міжнародного права. Кодифікація міжнародного права та її види.
53. Збірки угод, документів і матеріалів з питань міжнародного права.
54. Головні видання з міжнародного права.
55. Природа обов'язкової сили міжнародного права.

56. Принцип *pacta sunt ser-vanda*.

57. Державний суверенітет і обов'язкова сила міжнародного права.

58. Сучасні концепції сутності та юридичне обов'язкової сили міжнародного права.

59. Сучасні теорії виникнення міжнародного права

60. Концепція першості міжнародно-правових джерел.

61. Теорія першочергового виникнення національного права.

62. Періодизація історії міжнародного права.

63. Міжнародні події як критерій періодизації міжнародного права.

64. Історичні типи міжнародного права.

65. Марксистсько-ленінська типологізація і періодизація міжнародного права.

66. Сучасна юридична наука про періодизацію історії міжнародного права.

67. Міжнародне право в міждержавних стосунках стародавнього світу.

68. Особливості міжнародних відносин і міжнародного права держав Дворіччя і Єгипту.

69. Міжнародне право стародавніх індійської та китайської держав.

70. Головні інститути міжнародного права Стародавніх Греції і Риму.

71. Становлення міжнародного права у середньовіччі.

72. Міжнародно-правова діяльність центрів міжнародного життя на території України.

73. Особливості міжнародно-правового регулювання відносин західноєвропейських держав.

74. Міжнародне право країн Арабського Сходу.

75. Питання становлення і розвитку міжнародного права на Африканському, Латиноамериканському та інших континентах.

76. Міжнародне право в перехідний період від середньовіччя до нового часу. Вестфальський мир 1648 р.
77. Основні інститути міжнародного права періоду абсолютизму.
78. Вплив Великої французької та інших буржуазних революцій на розвиток міжнародного права
79. Перша світова війна і міжнародне право.
80. Принципи міжнародних відносин, проголошені Жовтневою революцією і міжнародно-правова діяльність Радянської Росії.
81. Міжнародно-правова діяльність Центральної Ради
82. Друга світова війна і міжнародне право.
83. Міжнародно-правова діяльність Радянської України на початку 20-х років. Суверенітет і міжнародна правосуб'єктність України
84. Утворення Організації Об'єднаних Націй.
85. Статут ООН
86. Методологія науки міжнародного права
87. Сучасні напрями науки міжнародного права
88. Співвідношення законодавства України і міжнародного права
89. Засоби забезпечення міжнародного права за допомогою актів національного права.
90. Акти спеціалізованих установ ООН

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА:

1. Конституція України .

2. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» 2004 р.
3. Закон України «Про міжнародні договори України» 2004 р.
4. Закон України «Про правонаступництво України» 1991 р.
5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.
6. Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р.
7. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р.
8. Регистрация и опубликование договоров и международных соглашений, правила для введения в действие ст. 102 Устава ООН. Резолюция ГА ООН от 14 декабря 1946 г.
9. Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И. История международного права. — М., 1990.
10. Блищенко И.П., Дориа Ж. Прецеденты в международном публичном и частном праве. — М., 1999.
11. Буткевич В.Г. Міжнародне публічне право. К., 2009 Т. 1. 650с., Т. 2 - 568с.
12. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права. — К., 2001. - 230с.
13. Денисов В.И. Развитие теории и практики взаимодействия международного права и внутреннего права. — К., 1992. - 354с.
14. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право : Навч. посібник / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губерський. — К., 2000. 450с.
15. Буроменский М.В. Міжнародне право. - К., 2011.- 565 с. Дружков М.П. Заключение многосторонних договоров в рамках и под эгидой международных организаций. — К., 1986.

ДОДАТКОВА:

16. Евинтов В.И. Многосторонние договоры в современном международном праве. — К., 1979.

- 17.Іванов С.І. Дія у часі міжнародних договорів та договірних норм. Свердловськ. - 2012. - 156с.
- 18.Каламакарян Р.А. Фактор времени в праве международных договоров. — М.,1989.
- 19.Курс міжнародного права в 7-ми томах. Т.4.— М.,1990.
- 20.Лукашук И.И. Международное право. Учебник. В 2-х т.— М., 1997.
- 21.Лукашук И.И. Стороны в международных договорах. — М.1966.
- 22.Лукашук І.І., Лукашук О.І. Толкование норм международного права. — М., 2002.
- 23.Мартиненко П.Ф. Міжнародне право і українська конституція // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 4. — К., 2010.
- 24.Мережко О.О. Право міжнародних договорів : сучасні проблеми теорії та практики : Монографія. — К., 2002.
- 25.Международное право : Учебник / Отв. ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. — М., 1994.
- 26.Международное право : Учебник для вузов / Г.В. Игнатенко, В.Я. Суворов, О.М. Тиунов; Под ред. Г.В. Игнатенко. — М., 2014. - 345с.
- 27.Міжнародне право в документах. М., 2012.
28. Тимченко Л.Д. Підручник Міжнародне право. М., Феникс, 1996.- 458с.
- 29.Підручник Міжнародне право. М., Юридична література.1994.
- 30.Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве / Отв. ред. Денисов В.Н., Евинтов В.И. — К. 1992.
- 31.Ріяка В.О. Ратифікація міжнародних договорів, К.1983.
- 32.Талалаев А.Н. Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарий. — М., 1997.
- 33.Талалаев А.Н. Право международных договоров: Действие и применение договоров. — М., 1985.

- 34.Талалаев А.Н. Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций. — М., 1989.
- 35.Україна в міжнародно-правових відносинах : Кн. 1. Боротьба злочинністю та взаємна правова допомога / Відп. ред. В.Л. Чубарев, А.С. Мацко.— К., 1996.
- 36.Україна в міжнародно-правових відносинах : Кн. 2. Правова охорона культурних цінностей / Відп. ред.: акад. Ю.С. Шемшученко та доктор юр. наук В.І. Акуленко. — К., 1997.
37. Сучасний розвиток міжнародного права. - Зб. наукових праць. НАН України. - 2014. 615с.
38. Ядерне законодавство : Зб. нормативно-правових актів. — К., 1998.
- 39.Буткевич В.Г. Орієнтовна програма курсу міжнародного публічного права. – К.: Український часопис міжнародного права, №2, 2002. С.72-106.

МАУП